

Statens vegvesen

Helhetlig knutepunktutvikling

Forslag til veileder – fra KS, Jernbanedirektoratet og Statens vegvesen

Alberte Ruud, Vegdirektoratet
Samling i regi av KMD 11. desember 2017

Hovedpunkter

1. Bakgrunn og formål
2. Ansvarsdeling og arbeidsprosess
3. Retningslinjer for samfunnssikkerhet
4. Råd om utforming av knutepunkter
5. Videre prosess

Foto: Knut Opeide

Oppdrag fra SD:

Veileder for helhetlig knutepunktutvikling

- Del av oppfølgingen av Regjeringens handlingsplan for kollektivtransport
- Samarbeid mellom Statens vegvesen, Jernbanedirektoratet og Kommunesektorens organisasjon (KS)
- Prosjektgruppe og styringsgruppe med representanter fra de tre samarbeidspartene og Bane NOR SF (ansvar for samfunnssikkerhet)
- Referansegruppe bestående av Avinor, Ruter, Østlandssamarbeidet, Nettbuss, NHO Transport, Kollektivtrafikkforeningen, NOR-WAY Bussekspress, Norges Taxiforbund, Samferdselssjefskollegiet og ROM Eiendom

Mål og målgrupper

- Veilederen skal bidra til gode knutepunkter og en mest mulig effektiv bruk av ressursene
- Målgrupper
  - Primært aktører som har ansvar for ulike deler av prosessen med knutepunktutvikling: kommuner, fylkeskommuner og transportetater
  - Til nytte for aktører som tilbyr tjenester, som kollektivselskaper og drosjenæringen, eller som har kommersielle interesser ved knutepunktene
- Relevans både for utvikling av nye knutepunkter og videreutvikling av eksisterende knutepunkter

Utfordringer i knutepunktprosjekter

- Knutepunkter består av ulike deler som har ulike eiere
- Mange aktører har interesser i et knutepunkt, i en del tilfeller motstridende
- Aktørene går inn i prosjektet med ulike forventninger og erfaringer
- Årlige budsjetter gir begrenset forutsigbarhet
- Manglende samordnet prioritering mellom stat, fylkeskommune og kommune

Foto: Ruter

Fylkeskommunenes rolle i regional prioritering av knutepunkter

- Bør fortsatt ha overordnet ansvar for å peke ut de viktigste knutepunktene, i samarbeid med transportetatene og kommunene.
  - 2013: kartlegging av stamruter og en prioritering av de viktigste kollektivknutepunktene i alle fylker
  - Behov for videre samarbeid om den strategiske prioriteringen av stamruter og knutepunkter regionalt

Tromsø.
Foto: Knut Opeide

Fylkeskommunens overordnede ansvar for rolleavklaring i det enkelte prosjekt

- Fylkeskommunen har ansvaret for å ta initiativ til samordning der ikke andre aktører har tatt et slikt initiativ
- Knutepunktet inngår ofte som et delprosjekt i et mer omfattende prosjekt – likevel viktig å ha samordning av selve knutepunktprosjektet som et eget tema for å konkretisere ansvarsforholdet mellom partene

Skansen Bru inn mot Brattøra/Trondheim S. Foto: Knut Opeide

Prinsipper for ansvarsdeling og finansiering av knutepunkter

- Det formelle ansvaret for planlegging, utbygging og drift skal (fortsatt) følge infrastruktureierskapet
- Byvekstavtaler og belønningsavtaler gir mulighet til en mer forutsigbar samfinansiering av knutepunkter

Gateknutepunkt i Oslo. Foto: Ruter

Avtalebasert tilnærming

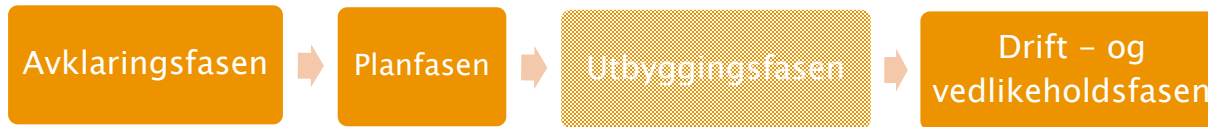
- Mulig å løse planlegging og utforming av knutepunkter bedre enn i dag!
  - Avtalebasert tilnærming
    - Mer tydelig og forutsigbart prosess
    - Ta høyde for eventuelle finanseringsutfordringer og interessemotsetninger som kan oppstå underveis

Foto: Terje Borud/ROM Eiendom

Faseinndelt arbeidsprosess

- Tydeliggjøre milepælene og gjøre det enklere å ta beslutninger i riktig rekkefølge.
- Selv om man sjelden starter med «blanke ark» er det viktig å avgrense startpunktet fordi
  - det kan være andre aktører enn de som allerede er involvert som bør inviteres til å delta
  - et startpunkt for prosjektet bidrar til at det får en mer formalisert status.

Avklaringsfasen

Avklaringer om mål, roller og ansvar på et tidlig stadium legger grunnlaget for en god prosess og et godt resultat

Større knutepunkt-prosjekter

Initiativ til samarbeid og rolleavklaring

Etablere samarbeidsarena (primært mellom de offentlige partene).

Vurdere inngåelse av en intensjonsavtale om videre prosess

Bred involvering og felles kunnskapsinnhenting

Arbeidssamlinger med involverte aktører for å avklare utfordringer, behov, muligheter og mål

Overordnet utviklingsstrategi

Ønsket utvikling på kort og lang sikt

Samarbeidsavtale

Videre organisering, ansvarsfordeling, plantype, kostnadsfordeling

Mindre knutepunkt-prosjekter

Initiativ til samarbeid og rolleavklaring

Etablere samarbeidsarena mellom de offentlige partene, avklare ansvar, roller, oppgaver og prosess

Dialogmøte med berørte aktører

Avklare mål og behov

Samarbeidsavtale

Videre organisering, ansvarsfordeling, plantype, kostnadsfordeling

Fast samarbeidsforum for drift og vedlikehold

- For større knutepunkter: fast samarbeidsfora mellom hovedpartene for å sikre
  - Helhetlig drift og vedlikehold
  - Videre samarbeid om strategisk utvikling av det enkelte knutepunkt
- Årlige oppfølgingsmøter anbefales

Flesland. Illustrasjon: Nordic Office of Architecture

Hvorfor fokus på samfunnssikkerhet?

«Senere tids hendelser i Europa har vist at større knutepunkter hvor jernbane og øvrig kollektivtransport møtes er særlig utsatte terrormål.»

«Kunnskap om de pågående klimaendringene tilsier et betydelig mildere og våtere klima i Norge mot slutten av århundret. Styrregn og regnflommer blir kraftigere og forekommer hyppigere. Med økt nedbør følger økt fare for flom og skred, som i sin tur skader både infrastruktur og bygninger og utgjør en fare for liv og helse.»

Foto: Ruter

Meld .St.33 (2016–2017) Nasjonal transportplan
2018–2029: 255

Samfunnssikkerhet i knutepunkter

Samfunnssikkerhet er definert som «*samfunnets evne til å opprettholde viktige funksjoner og ivareta borgernes liv, helse og grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger*»

(Meld. St nr. 17 (2001–2002) «Samfunnssikkerhet – veien til et mindre sårbart samfunn»).

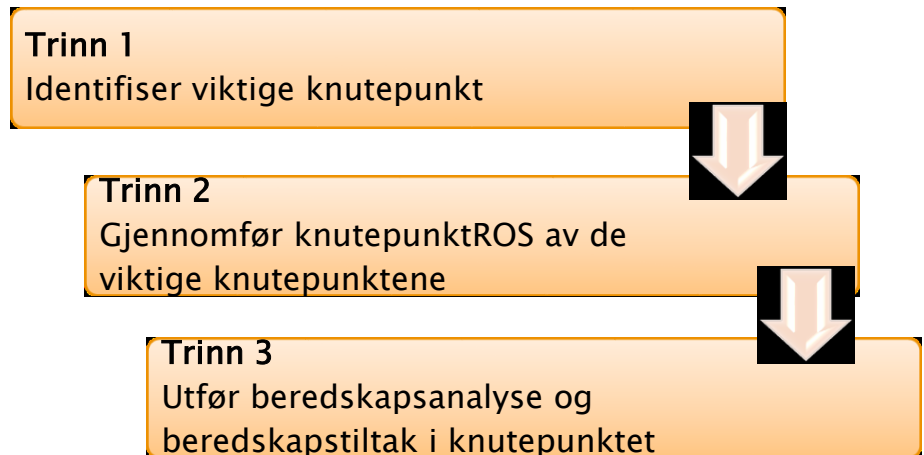
- Samvirkeprinsippet innført etter 22. jul 2011
- Behov for samordning av de ulike aktørenes analyser og beredskapstiltak for å få en helhetlig og effektiv håndtering av samfunnssikkerhet i knutepunkter
  - avgjørende å få en tydelig ansvarsfordeling for å initiere, koordinere og følge opp ulike oppgaver i sikkerhets- og beredskapsarbeidet i knutepunktene.

Egne Risiko- og sårbarhetsanalyser for knutepunkter

Anbefaling: ROS-analyser på utvalgte knutepunkter inngår som en del av oppfølgingen av FylkesROS (som Fylkesmannen har ansvar for)

Fylkeskommunen gis et ansvar for både å ta initiativ til og ha det koordinerende ansvaret for å identifisere hvilke knutepunkter som er aktuelle for knutepunktROS

Lokalisering og utforming av knutepunkter

- Veilederen beskriver ikke utformingsløsninger i detalj
- Avveining mellom ulike mål og interesser
- Mer detaljerte råd i Statens vegvesen og Bane NORs veileder og håndbøker

Lysaker stasjon. Illustrasjon: Norconsult Rodeo Aas-Jakobsen Lpo.

Knutepunkter som en del av byen og tettstedet

- Fortetting på og rundt knutepunktene
- Effektiv arealutnyttelse
- Arealbruk som genererer aktivitet på bakkeplan
- By- og eiendomsutvikling som bidrar til økt bruk av kollektivtransport

«En arealbruk med konsentrert utbygging og høy arealutnyttelse i og i nærheten av knutepunkter og langs kollektivakser vil kunne redusere transportbehovet og gi bedre utnyttelse av dagens kapasitet i transportsystemet.»

Meld .St.33 (2016–2017) Nasjonal transportplan 2018–2029: 146

Fortetting vs. areal til transport

Motstridende interesser: bygge tett ved knutepunktet – sette av tilstrekkelig areal til å ivareta knutepunktets transportfunksjon

Strømsø. Illustrasjon: Norconsult AS/ Alliance Arkitekter.

Ikke aktuelt med fortetting alle steder

- Mjøsbrua Vest
  - Korta gangavstander
  - Rask på- og avkjøring
  - Venteareal

Foto: Håvard Ødegård, Statens vegvesen

Teknologiutviklingens betydning for utforming av knutepunkter

Vi har ikke hele bildet av hvilke teknologiske framskritt som vil ha betydning for knutepunktene

- Digitalisering
- Mobility as a Service (MaaS)
- Større variasjon i størrelse og utforming av personlige og kollektive transportmidler
- Deler av bussparken, for eksempel matebussene, vil kunne være selvkjørende (autonome) om få år
- Nye navigasjonstjenester

Prioritering av transportformer – knutepunkter med bane/båt

1. Gangareal
2. Sykkelparkering
3. Bussholdeplasser
4. Drosjeholdeplasser
5. Henting og bringing med bil
6. Korttidsbilparkering
7. Langtidsbilparkering der dette er aktuelt.

Parkeringsplasser for forflytningshemmede må gis prioritet i tråd med gjeldende forskrift.

Knutepunkt Nesoddtangen Foto: Google Maps

Prioritering av transportformer – knutepunkter med buss

1. Gangareal
2. Sykkelparkering
3. Drosjeholdeplasser
4. Henting og bringing med bil
5. Korttidsbilparkering
6. Langtidsbilparkering der dette er aktuelt

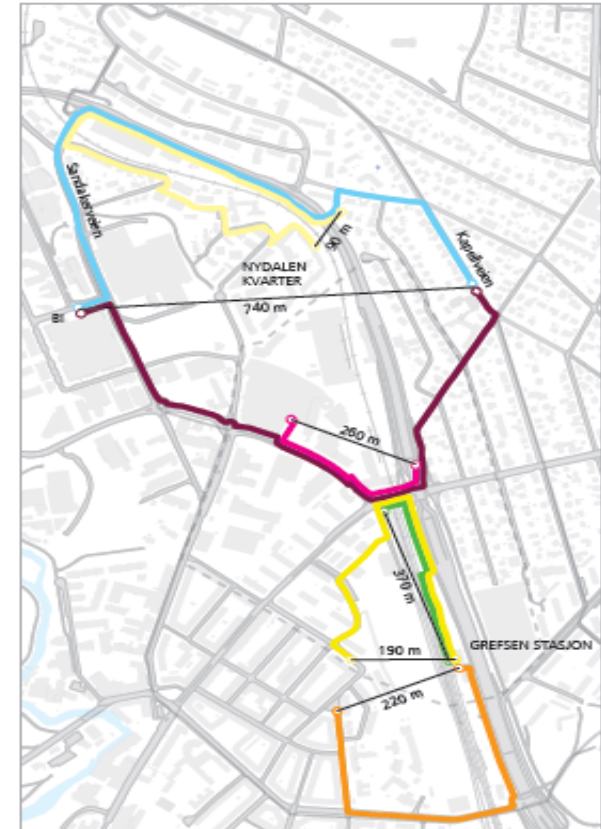
Parkeringsplasser for forflytningshemmede må gis prioritet i tråd med gjeldende forskrift.

Knutepunkt Nesoddtangen Foto: Google Maps

Utforming for gående

- Trygge, korte og direkte adkomster
- Ulike deler og elementer som sammen må være funksjonelle og uten hindringer/barrierer
- Knutepunktutvikling kan fjerne barrierer, gir hele området bedre tilgjengelighet og grunnlag for vitalisering
- Unngå omgivelser som er ensformige og avsidesliggende
- Sosial kontroll og fri sikt

Kilde: *Fritt Fram? En studie av gåendes infrastruktur og barrierer på Storo*. Vegdirektoratet rapport nr. 38 2011.

Utforming for syklende

- Gode og sammenhengende transportveger inn mot knutepunktet.
- Sykkelparkering bør lokaliseres langs syklistens rute, tett ved reisemålet
- Parkeringen bør legges utenfor gang- og sykkelarealet med tilstrekkelig kapasitet
- Sykkelhotell og bemannede parkeringshus
- P-norm savnes i Norge;
  - Stockholm har krav om 5–10 sykkelparkeringsplasser per 100 kollektivreisende.
  - Danmark: 10–30 prosent av antall reisende per dag

*Sykkelhotell Drammen stasjon.
Foto: Nils Petter Dale*

Utforming for rutegående transport

- Behov for kunnskap om linjenett, passasjermengder, behov for buss-/tog-/baneplasser og reguleringsplasser.
- Effektivisering av linjenettet
- Pendellinjer (gjennomgående linjer) er arealeffektivt
- Nye energikilder, ta hensyn til i utformingen
- Trafikksikkerhet

Lørenskog
Foto: Knut Opeide

Utforming for personbiler og drosjer

- Drosjer – organisert etter køprinsippet
- Knutepunkter med mye fjerntrafikk og kommersiell ekspressbusstrafikk har særskilt stort behov
- Det kan være fornuftig å etablere innfartsparkering ved:
  - Knutepunkter som få kan gå eller sykle til
  - Knutepunkt med dårlig tilrettelagt lokalt kollektivtilbud/matebusstilbud
  - Ved stasjoner eller holdeplasser der pendlere kan fanges opp tidlig i en reise
  - Der uavklart bruk av restarealer tilsier at de midlertidig kan utnyttes til parkering for å bygge opp under kollektivtilbudet, ikke på bekostning av trafikkavvikling eller ønsket arealutvikling.

Kleppestø, Askøy
Foto: Knut Opeide

Orientering og veifinning

1. *Enkelt lesbart overordnet grep*
2. *Ryddighet og inndeling i soner*
3. *Gjenkjennelse og enhetlig informasjon*
4. *Tydelige, synlige og lett forståelige detaljer*
5. *Flere ulike informasjonskilder*
6. *Sikkerhet, uten risikoer eller farer*
7. *Sammenheng i de ledende elementene*

Lillestrøm.
Foto: Knut Opeide

Arkitektoniske virkemidler for orientering og veifinning. Faglige råd, utgitt av SVV og Direktoratet for byggkvalitet

Smartere navnsetting

Illustrasjon: TID-programmet (trafikanthinformasjon- og designprogrammet for kollektivtrafikken i Oslo og Akershus).

Høring og ferdigstilling

40 uttalelser, deriblant:

- 8 kommuner
- 8 fylkeskommuner og Ruter på vegne av Oslo og Akershus
- 5 fylkesmenn
- Interesseorganisasjoner: NAF, Norges bondelag, Kystrederiene, Naturvernforbundet, Syklistenes landsforening, Funksjonshemmedes fellesorganisasjon, NHO Transport
- SVV regioner og avdelinger og Bane NOR

Framdrift

- Gjennomgang av høringsuttalelser i prosjektgruppen 12.12
- Deretter endelig utforming og utsendelse på nyåret